

Додаток А

Термінологічні словники в гімназії № 2 м. Одеси

Назва, автор	Анотація змісту
Біологічний словник [10]	Вміщено понад 3600 статей, 870 сюжетів-ілюстрацій, наведено етимологічні довідки до термінів, запозичених з іноземних мов
Енциклопедія для дітей (рос. мовою) – 10 томів [220]	Кожний том присвячено певній науковій галузі. Подаються докладні значення наукових термінів і понять з прикладами та ілюстраціями.
Коломієць М., Молодова Л. Словник іншомовних слів [78]	Подано стисле пояснення часто вживаних слів і термінів іншомовного походження, близько 8500 слів. Для учнів, учителів гімназій, ліцеїв і т. ін.
Короткий словник літературознавчих термінів [187] (рос. мовою)	Словник нараховує більше трьохсот статей. У них розкриваються основні поняття теорії літератури, особливості основних художніх напрямків, а також значення термінів, що означають жанри, види і форми віршування.
Короткий тлумачний словник української мови [83]	Словник охоплює загальноживану лексику, термінологію та фразеологію української літературної мови.
Словник лінгвістичних термінів [27]	Словник за своєю структурою перекладний, українсько-російський, тлумачного характеру. До реєстру ввійшли найуживаніші лінгвістичні терміни, засвідчені в науковій та навчальній термінології. До термінів іншомовного походження подаються етимологічні довідки, наводиться ілюстративний матеріал. Значення терміна може ілюструватися відповідними мовними фактами з української, російської чи інших мов, а також вживанням
Назва, автор	Анотація змісту
	терміна у типових для нього словосполученнях. Для студентів філологічного факультету педінституту,

	вчителів-словесників.
Потапенко О., Кузьменко В. Шкільний словник з українознавства [149]	Укладений відповідно до шкільної програми з українознавства.
Реймерс І. Основні біологічні поняття і терміни [161] (рос. мовою)	Словник містить приблизно 2000 статей, в яких дається визначення близько 2500 біологічних термінів і понять, найчастіше з прикладами, іноді примітками. У словнику відображено останні досягнення біологічної науки.
Словник-довідник лінгвістичних термі- нів (рос. мовою) [165]	У словнику подається тлумачення найбільш поширених лінгвістичних термінів. Переважна більшість – традиційні терміни широкого вживання, що охоплюють усю термінологію шкільного курсу російської мови.
Словник-довідник із зарубіжної літератури [107]	Налічує близько 200 термінів. Складено для кожного класу окремо, відповідно до чинних програм із зарубіжної літератури . Розповіді-пояснення і тлумачення термінів подаються з урахуванням віку учнів.
Словник медичних термінів [174].	Вміщує понад 5 тисяч термінів, що застосовуються в теоретичній та практичній медицині з їх коротким тлумаченням українською мовою. Словник складається з трьох основних розділів. Перший – “Найпоширеніші медичні терміни” – включає статті, які роз’яснюють термінологію теоретичних та клінічних дисциплін. До другого розділу – “Економічні терміни в медицині” – увійшли основні економічні терміни з галузі страхової
Назва, автор	Анотація змісту
	медицини. Третій розділ – “Російсько-український предметний покажчик” – уміщує наведені в першому і другому розділах терміни російською і українською мовами, що полегшує пошук необхідної статті.
Сучасний довідник	Матеріал I тому – гуманітарні науки, II – природничі. В

школяра [185]. У 2-х част.	- основу довідника покладено чинні програми Міністерства освіти і науки України зі шкільних курсів гуманітарних та природничих наук. Матеріал скомпоновано за класами і подано в тій послідовності, в якій він вивчається в сучасних школах. У довіднику наявний алфавітний покажчик, що складається з найуживаніших (ключових) слів-термінів із кожного предмета.
Тлумачний словник української мови/ За ред. Гринчишина Д. [191].	Словник уміщує близько 7000 слів. У словнику подано тлумачення слів із найрізноманітніших груп лексики. Для учнів гімназії, середніх шкіл, ліцеїв і т. ін.
Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологічний словник української мови [192]	Розкрито значення фразеологізмів.
Хімічна енциклопедія [207]	В енциклопедії відібрано близько 5000 термінів, що охоплюють усі розділи хімії і хімічної технології, а також суміжні галузі – біохімію, геохімію тощо. Більшість статей енциклопедії забезпечені сучасною бібліографією.

Додаток Б

АНКЕТА

для вчителів старших класів з теми “Термінологія”

1. Визначіть сутність понять “термін” і “термінологія”.
2. Вкажіть різницю між словами “поняття” – “термін”. Покажіть це на прикладах.

3. Чи задовольняють Вас шкільні програми щодо збагачення мовлення учнів термінологічною лексикою? Якщо “так”, то підкреслити які:

Біологія,

Рідна мова,

Українська література.

4. Якими джерелами, крім підручників, Ви користуєтесь у роботі над збагаченням учнівського мовлення термінологічною лексикою?
5. Чи є у школах необхідна кількість словників та джерел іншої довідникової літератури, яка сприяє збагаченню учнівського мовлення термінологічною лексикою?
6. Скільки часу на уроці Ви відводите для роботи з термінологічної лексики? Як часто Ви плануєте роботу з термінологічною лексикою?
7. Яким чином Ви знайомите учнів з міжпредметними термінами?
8. Висловіть свою думку щодо необхідності створення навчальних словників термінологічної лексики на міжпредметній основі?

Потрібні –

Не потрібні –

Не знаю –

Додаток В

АНКЕТА

для учнів старших класів гімназії та СЗОШ з теми “Термінологія”

1. У текстах якого стилю вживаються терміни?
2. Яка різниця між поняттям і терміном?

3. Наведіть приклад поняття. Порівняйте його з терміном. (*кров-венозна кров*)
4. Де і коли найчастіше використовуєте Ви у своєму мовленні терміни?
5. Яка лексика називається термінологічною?
6. Що означає поняття “дефініція”, який синонім до цього слова можете використати?
7. Подайте дефініції слів-термінів навчальної термінології:

вода (хім.) -

вид (лінгв.) + (біолог.) -

відміна (лінгв.) –

ікра (біолог.) –

образ (літ.) –

помірний (геогр.) –

Додаток Д

СЛОВНИК-МІНІМУМ ТЕРМІНІВ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (лінгвістична, літературознавча, біологічна та медична терміносистеми)

Абревіація (від лат. *abbreviatio* - скорочення)

лінгв. Спосіб творення складноскорочених слів (абревіатур) на основі словосполучень. Таким способом утворюються іменники.

літ. Утворення абревіатури (складноскорочене слово, утворене з початкових складів або з перших літер слів словосполучення).

біол. Скорочення індивідуального розвитку органів або їхніх частин. Втрата організмом ознак, характерних для його предків.

мед. Недорозвиненість або повна втрата органів у нащадків.

Аналіз (гр. *analysis* – розклад, розчленування)

лінгв. Розклад складного мовного цілого на його складові елементи. *Морфемний аналіз. Синтаксичний аналіз.*

літ. Дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь. *Аналіз літературного твору.*

біол. Визначення складу речовини. *Аналіз крові.*

мед. Визначення складу речовини. *Аналіз крові.*

Аналогія (гр. *analogia* - відповідність)

лінгв. Зближення відмінних між собою мовних форм на основі часткової подібності їх.

літ. В художній літературі прийом, подібний до порівняння, коли аналіз одних складних явищ замінюється зображенням інших, чимось подібних до них, але більш знайомих читачам.

біол. Зовнішня схожість організмів різних систематичних груп, а також органів або їхніх частин, які походять з різних вихідних зачатків і мають різко відмінну будову.

Артикуляція (від лат. *articulatio* - розчленування)

лінгв. Дія мовного апарату, внаслідок якого утворюються членороздільні звуки; виразність вимови.

біол. Зчленування кісток, суглоб.

мед. Зчленування кісток, суглоб.

Асиміляція (від лат. *assimilatio* - уподібнення)

лінгв. Функціональний фонетичний процес уподібнення одного звука іншому в артикуляційному й акустичному відношенні.

біол. Переробка й використання організмами речовин, що надходять з навколишнього середовища.

мед. Перетворення речовин, які надходять в організм ззовні в речовини самого організму. *Асиміляція* – одна зі сторін обміну речовин.

Вид

лінгв. Граматична категорія дієслова, яка виражає відношення дії до її внутрішньої межі чи результату. Вид дієслова характеризує дію в процесі її становлення, розгортання або як повністю реалізовану чи результативну.

літ. Жанр літературний (від фр. *genre* – рід, вид), систематика, класифікація літературних творів за різними типами їх поетичної структури.

біол. Сукупність близькоспоріднених організмів, що характеризуються певними морфо-фізіологічними та еколого-географічними особливостями.

мед. В систематиці: основна структурна одиниця в системі живих організмів (тварин, рослин, мікроорганізмів).

Дисиміляція (від лат. *dissimilis* - несхожий)

лінгв. Фонетичне явище, при якому один з двох однакових чи подібних звуків у межах одного слова замінюється іншим, артикуляційно близьким.

біол. Процес розкладу органічних сполук з перетворенням їх на простіші речовини.

мед. Розклад складних органічних речовин в організмі, внаслідок якого вивільнюється енергія, необхідна для його життєдіяльності.

Дисонанс (фр. *dissonance*, від лат. *dissonans* - різнозвучний)

лінгв. Немилозвучність, звучання двох і більше звуків, яке викликає почуття неузгодженості; відсутність стійкого співзвуччя.

літ. У віршуванні – одна з видів неповної рими, коли в словах, які римуються, збігаються приголосні при частковій або повній розбіжності голосних.

мед. Невідповідність слів або поведінки когось настроям, переконанням інших людей.

Дорсальний (від лат. *dorsum* - спинка)

лінгв. Який артикулюється передньою частиною спинки язика, що зближується з верхніми зубами й альвеолами або яснами. *Дорсальні приголосні – передньоязикові приголосні.*

біол. В анатомії тварин і людини терміном *Д.* позначають орган, його частину або поверхню, розміщені на спині, ближче до неї.

мед. Спинний, стосовний спини.

Інверсія (від лат. *inversio* – перегортання, перестановка)

лінгв. Зміна звичайного (прямого) порядку слів у реченні для виділення смислової значущості тих чи інших його членів або для надання фразі особливого стилістичного забарвлення.

літ. Одна з фігур поетичної мови: незвичайна розстановка слів у реченні для того, щоб найбільш значуще слово чи слова особливо підкреслити, звернути на них увагу.

біол. Зміна структури хромосоми, що виникає в результаті двох розривів хромосоми й перевертання внутрішньої ділянки її на 180°.

мед. Вид хромосомних мутацій, який полягає в розриві хромосоми у 2 точках і повороті внутрішньої ділянки її на 180°.

Кінцівка

літ. Заклучна частина художнього твору або певного його розділу. Кінцівками можна назвати епілог, апофеоз, у байці – висновок, мораль, у ліричних віршах – заключні строфи чи рядки, які мають підсумовуюче значення.

біол. Зовнішній виріст тіла тварини і людини, вихідною функцією якого є опора і пересування.

мед. Парна частина тіла, що відходить від тулуба і належить до опорно-рухового апарату.

Клас (дієсл.)

лінгв. Морфологічні групи дієслів, що виділяються залежно від співвідношення основи інфінітива й основи теперішнього часу.

біол. Таксон, що об'єднує ряди тварин або порядки рослин.

мед. Одна з найбільш високих систематичних категорій у біологічній систематизації, поєднує споріднені ряди тварин або порядки рослин.

Коліно

літ. Ритмічна одиниця в народних піснях, яка виконує приблизно ту ж роль, що і стопа в силабо-тонічному вірші.

біол. Суглоб, що з'єднує гомілкову кістку зі стегноюю.

мед. Суглоб, що з'єднує гомілкову кістку зі стегноюю.

Кома

лінгв. Розділовий знак, що служить для відокремлення слів, сполучення слів і речень у складі одного синтаксичного цілого (у вимові вимагає короткої зупинки, паузи).

біол. Неприятний стан, викликаний внутрішніми самоотруєннями організму.

мед. Глибоке пригнічення функції центральної нервової системи, що характеризується повною втратою свідомості, реакцій на зовнішні подразники та розладом регуляції життєво важливих функцій організму.

Корінь

лінгв. Головна морфема, яка є носієм основного лексичного значення окремого слова і всіх споріднених за звуковим складом і значенням слів.

біол. Один із основних вегетативних органів вищих рослин.

мед. Єдинопочаток органа. *Корінь зуба. Корінь язика.*

Локальний (лат. *localis*, від *locus* - місце)

лінгв. Вказує на місце перебування предмета, виражає відношення місця: *живемо біля озера; працюємо на заводі.*

літ. Вживання в поезії тропів, особливо метафор і порівнянь, тісно пов'язаних з місцем дії в сюжеті (*якщо дія відбувається на Кавказі, всі порівняння, метафори мусять виходити з природи, побуту цього краю*).

біол. Обмежений певною ділянкою.

мед. Той, що стосується певного місця розташування в людському організмі.

Морфологія (від гр. *morphe* – форма, *logos* – вчення)

лінгв. Розділ граматики, який вивчає внутрішню структуру слова, зокрема в плані утворення форм слів і їх системи, граматичні категорії і способи граматичних значень, а також граматичні класи слів – частини мови.

біол. Комплексна біологічна наука, що вивчає форму і внутрішню будову організму тварин і людини.

мед. Комплексна біологічна наука, що вивчає форму і будову організмів; включає анатомію, гістологію, цитологію, ембріологію, патологічну анатомію.

Ознака

лінгв. Характерна риса, прикмета, за якою можна визначити що-небудь.
Морфологічні ознаки.

літ. Характерна риса, прикмета, за якою можна визначити що-небудь. *Ознаки силабо-тонічного віршування.*

біол. Особливість або риса будови організму, а також будь-яка властивість організму (біохімічна, фізіологічна та ін.)

мед. Особливість або риса будови організму, а також будь-яка властивість організму, за винятком послідовності нуклеотидів у молекулі ДНК. *Ознака домінантна, ознака надбана, ознака спадкова, ознака рецесивна.*

Період (гр. *periodos* – кружний шлях, обертання)

лінгв. Значно поширене просте або багаточленне складне речення, що характеризується єдністю теми, вичерпною повнотою змісту і гармонійністю синтаксичної структури.

літ. Велике багаточленне складне речення, що з особливою повнотою виражає закінчену думку і за змістом, граматичними й інтонаційними ознаками поділяється на дві протиставлені одна одній частини, перша з яких читається з підвищенням, а друга, після паузи, - з пониженням голосу. Цей термін у філологію увів Арістотель.

біол. У геології – одиниця геохронологічної шкали. Становить частину ери і поділяється на епохи. Кожен П. відзначається особливостями кліматичних умов, розвитку тваринного і рослинного світу тощо. Тривалість різних П.

неоднакова і змінюється в межах від сотень тисяч (*антропогеновий період*) до багатьох мільйонів років.

мед. Проміжок часу, протягом якого відбувається: а) період напівжиття біологічний – фармакологічний параметр, що характеризується часом, протягом якого кількість введеної в організм лікарської речовини в теоретичній камері або його концентрація в досліджуваній тканині, зокрема у крові, після попереднього рівномірного розподілу зменшується наполовину. б) період новонародженості – період життя з моменту народження до 28-ої доби включно; в) період статевого дозрівання – період життя, для якого характерна поява вторинних статевих ознак і остаточне формування статевих органів і статевих залоз.

Редукція (від лат. *reducere* – зменшувати, послаблювати)

лінгв. Послаблення артикуляції звука, що призводить до зменшення сили, довготи чи зміни тембру звучання. Процесу редукції піддаються головним чином ненаголошені голосні.

біол. 1. Зменшення органів або тканин (аж до зникнення їх) і нерідко втрата ними функцій у процесі онтогенезу або філогенезу організмів. 2. Зменшення числа хромосом у клітинах у результаті редукційного поділу їх.

мед. В генетиці: зменшення числа хромосом удвічі при утворенні статевих клітин.

Рід

лінгв. Граматична категорія, що є однією з морфологічних ознак іменника. В українській мові, як і в інших сучасних слов'янських мовах, усі іменники, що живаються в однині, належать до чоловічого, жіночого або середнього роду.

літ. Термін (від фр. *genre* – рід, вид), що має загальне значення, об'єднуючи собою всю літературну систематику, класифікацію літературних творів за різними типами їх поетичної структури.

біол. Таксон, під яким розуміють сукупність близько споріднених видів, безпосередньо зв'язаних походженням. Види одного роду, схожі між собою

морфологічними і фізіологічними особливостями, в більшості ведуть схожий спосіб життя.

мед. Таксономічна категорія, що об'єднує близькі за походженням біологічні види.

Ряд

лінгв. Послідовність мовних одиниць, розташованих безпосередньо одна за одною (ряд однорідних членів речення).

біол. Таксон, що об'єднує близькоспоріднені родини тварин. Наприклад, такі споріднені родини, як собачі, гієнові, єнотові, ведмедеві, куницеві, котячі на основі спільних особливостей (своєрідна будова скелета, зокрема зубів тощо) об'єднують у ряд хижаків.

мед. Таксономічна категорія тварин, проміжна за рангом між родиною і класом; в систематиці рослин ряду відповідає порядок.

Система (від гр. *systema* – утворення, складення)

лінгв. 1. Цілісна впорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених мовних фактів і явищ, які історично розвиваються за внутрішніми законами мови. 2. Сукупність форм, що в своїй єдності виражають певне значення узагальненого порядку й утворюють відповідну граматичну категорію.

літ. Залежні від фонетичних особливостей національної мови історично вироблені способи утворення віршового ритму. Наприклад, метрична (*антична*) система віршування, силабічна, силабо-тонічна.

біол. Сукупність частин, пов'язаних спільною функцією (наприклад, серцево-судинна).

мед. Сукупність будь-яких елементів, зв'язаних між собою, які вважаються єдиним функціональним структурним цілим.

Тип (мови, речення, словосполучення, фр. *type* від гр. *typos* – відбиток, форма)

лінгв. Узагальнене поняття про особливості граматичної будови, що виявляється в способах творення граматичних форм і є основою для типологічної

класифікації. Типи речень за метою висловлення: розповідні, питальні, спонукальні.

літ. Яскравий художній образ-персонаж, в якому багатство індивідуальних рис і властивостей органічно поєднане з відтворенням характерних рис людей певної групи.

біол. Вища систематична категорія (таксон), що об'єднує споріднені класи тварин.

мед. Одна із вищих таксономічних одиниць у систематиці тварин, яка об'єднує споріднені класи.

Трансформація (лат. *transformatio* - перетворення)

лінгв. Закономірна зміна основної мовної моделі, що призводить до створення вторинної мовної структури.

біол. Перенесення генетичної інформації від клітини одного генотипу (донора) у клітину іншого (реципієнта)

мед. У генетиці: зміна спадкових ознак клітини внаслідок проникнення до неї чужорідної ДНК; один із способів обміну генетичною інформацією у бактерій.

**СЛОВНИК НАУКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ
ЛІНГВІСТИЧНО-ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
(фрагмент)**

А

АБЗАЦ (нім. *Absatz* – пауза в мові, уступ) – 1. Відступ управо в початковому рядку друкованого чи рукописного тексту; новий рядок. 2. Частина друкованого або рукописного тексту від одного відступу до іншого, що складається з одного чи кількох речень і характеризується єдністю й відносною закінченістю змісту.

АБРЕВІАТУРА (іт. *abbreviatura*, від лат. *abbrevio* - скорочую) – скорочене складне слово (іменник), утворене з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин слів, на основі яких твориться скорочення. До абревіатури може входити й ціле слово.

АБРЕВІАЦІЯ (від лат. *abbreviatio* - скорочення) – *лінгв.* Спосіб творення складноскорочених слів (абревіатур) на основі словосполучень. Таким способом утворюються іменники. *літ.* Утворення абревіатури (складноскорочене слово, утворене з початкових складів або з перших літер слів словосполучення).

АЛЕГОРІЯ (гр. *allegoria*, від *allos* – інший і *agoreio* - говорю) – спосіб двопланового художнього зображення, що групується на прихованні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами за відповідними асоціаціями з характерними ознаками прихованого.

АЛФАВІТ (гр. *alphabetos*, від назв перших літер грецької азбуки – *альфа* та *бета*, або *віта*) - сукупність літер, розташованих у встановленому для даної мови порядку.

АНАЛІЗ (гр. *analysis* – розклад, розчленування) – *лінгв.* 1. Метод логічного мислення, що полягає в розчленуванні, розкладанні в думці цілого на частини, компоненти, властивості. 2. Розклад складного мовного цілого на його складові елементи. *літ.* Дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь.

АНАЛОГІЯ (гр. *analogia* - відповідність) – *лінгв.* Зближення відмінних між собою мовних форм на основі часткової подібності їх. *літ.* У художній літературі прийом, подібний до порівняння, коли аналіз одних складних явищ заміняється зображенням інших, чимось подібних до них, але більш знайомих читачам.

АНАФОРА (від гр. *anaphora* - піднесення) – *лінгв.* Стилістична фігура, що полягає в повторенні однакових слів, виразів, звуків чи звукосполучень на початку віршованих рядків, строф або речень. *літ.* Поширений здавна в літературі і в ораторському мистецтві стилістично-звуковий прийом організації поетичної мови. Суть його полягає в тому, що на початку віршових рядків, строф або речень (у прозовому творі) повторюються однакові співзвуччя, слова чи синтаксичні конструкції.

АНТИТЕЗА (від гр. *antithesis* - протиставлення) – стилістична фігура, що полягає в зіставленні протилежних явищ, образів, думок чи понять для підсилення виразності. Для створення антитези часто використовують антоніми.

АНТИФРАЗА (гр. *antifrasis*, від *anti* – проти і *frasis* – вислів, зворот мови) – троп, який будується на вживанні слова в протилежному значенні.

АНТОНІМИ (від гр. *anti* – проти і *onyma* – ім'я) – слова з протилежним значенням, які використовуються в поезії як лексична антитеза.

АНТОНОМАЗІЯ (від гр. *antonomasia*, від *antonomaso* – найменовую по-іншому) – троп, один із видів метонімії, особливість якого в тому, що власне ім'я, широко відоме з літератури, історії і т.д., вживається як загальна назва особи з властивостями носія цього імені.

АНТРОПОНІМІКА (від гр. *anthropos* - людина і *onyma* – ім'я) – *лінгв.* Розділ лексикології (ономастики), який вивчає власні імена людей, закономірності їх виникнення, розвитку, функціонування. *літ.* Наука, що займається вивченням власних імен, прізвиць і прізвищ, а також псевдонімів і назв персонажів у художніх творах.

АРХАЇЗМ (гр. *archaios* - стародавній) – застарілі для певної епохи мовні елементи (слова, звороти, форми слів, афікси), що вийшли з активного вжитку.

АФОРИЗМ (гр. *aphorismos* – визначення, вислів) – короткий влучний оригінальний вислів, що має закінчений зміст і досконалу форму; своєрідна “цитата” – уривок висловлювання історичних і легендарних осіб.

Б

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ – наявність в одного й того ж слова двох чи більше зв'язаних між собою лексичних значень, що з'явилися в процесі розвитку первинного значення.

БЕЗСПОЛУЧНИКОВИЙ – такий, у якому зв'язок частин і синтаксична цілісність складних єдностей здійснюється без участі сполучників, лише з допомогою ритмомелодичних засобів і співвіднесеності складових частин.

В

ВАРІАНТ (від лат. *varians, variantis* - змінний) – видозміна або різновид мовної одиниці: фонема, морфема, слова, твору тощо. *лінгв.* Варіанти слова – різновиди одного й того ж слова, що мають тотожний морфемний склад і деякі незначні відмінності (в фонетичному складі, наголосі, афіксах), які не порушують єдності лексичної одиниці в цілому. *літ.* Варіанти твору – різновиди того самого літературного твору, зумовлені прагненням автора досягнути більшої досконалості (часто з урахуванням зауважень критики).

ВИД – *лінгв.* Граматична категорія дієслова, яка виражає відношення дії до її внутрішньої межі чи результату. Вид дієслова характеризує дію в процесі її становлення, розгортання або як повністю реалізовану чи результативну. *літ.* Жанр літературний (від фр. *genre* – рід, вид), систематика, класифікація літературних творів за різними типами їх поетичної структури.

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ – монологічна форма мовлення, в якій реальні, фізичні звучання замінюються їх уявленнями, їх відображеннями в свідомості людини. Це планування програми майбутнього мовленнєвого висловлювання.

ВНУТРІШНЯ ФОРМА СЛОВА – *лінгв.* Наявність мотивованого зв'язку слова певної звукової і морфологічної будови з іншим словом, що є виразником тієї ознаки, яка зумовила спосіб творення розглядуваного слова та його первісне значення. *літ.* Змістова структура, етимологічне значення слова.

Г

ГШЕРБОЛА (від гр. *hyperbole* - перебільшення) – стилістична фігура, в якій навмисно перебільшено певну ознаку з метою надати зображуваному більшій виразності, загостреності, з метою виявлення емоційності, захоплення або презирства.

ГЛАГОЛИЦЯ – одна з двох перших азбук старослов'янського письма (другою була кирилиця), що одержала назву від слова глагол із значенням “слово”. Глаголиця відрізняється від кирилиці складнішим рисунком літер.

ГОВІРКА – найдрібніша діалектна одиниця, що поширена на невеликій території, охоплює мову одного населеного пункту або кількох цілком однотипних з мовного погляду. Говірка входить до складу говору.

ГРАДАЦІЯ (лат. *gradatio* – поступове підвищення, посилення, від *gradus* – крок, ступінь) – стилістична фігура, що полягає в такому розташуванні частин висловлення (слів, частин речення), при якому кожна наступна містить у собі підсилення (чи послаблення) смислового або емоційно-експресивного значення.

Д

ДВОМОВНІСТЬ (БІЛІНГВІЗМ) – однаково вільне володіння двома мовами.

ДИСОНАНС (фр. *dissonance*, від лат. *dissonans* - різнозвучний) – лінгв. Немилозвучність, звучання двох і більше звуків, яке викликає почуття неузгодженості; відсутність стійкого співзвуччя. *літ.* У віршуванні – одна з видів неповної рими, коли в словах, які римуються, збігаються приголосні при частковій або повній розбіжності голосних.

ДІАЛЕКТИЗМИ (від гр. *dialektos* – розмова, говір, наріччя) – лінгв. Фонетичні, морфологічні, синтаксичні і лексичні особливості, які властиві окремим діалектам (і відсутні в літературній мові). *літ.* Діалектні слова, що вживаються в мові художньої літератури з певною стилістичною метою (для відтворення місцевого колориту, для індивідуалізації мови персонажів тощо).

Е

ЕВФЕМІЗМИ (від гр. *euphemismos* з *eu* – добре і *phemi* – говорю – пом'якшений вираз) – слова і вирази, які вживаються з метою уникнення слів з грубим чи непристойним змістом або з неприємним у певних умовах забарвленням, наприклад: *поважного віку* замість *старий*.

ЕВФОНІЯ (від гр. *euphonia* - милозвучність) – добре, приємне, з точки зору фонетичних і лексико-стилістичних норм певної мови, звучання окремих мовних елементів – звукосполучень, слів і словосполучень.

ЕПІТЕТ (від гр. *epitheton* – прикладка, додаток) – один із основних тропів, художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії, індивідуалізує та викликає певне ставлення до зображеного.

ЕПІФОРА (від гр. *epiphora* – перенесення, повторення) – стилістична фігура, що полягає в повторенні однакових слів, виразів, звукосполучень у кінці віршованих рядків, строф або речень з метою підсилення виразності та мелодійності мови.

Ж

ЖАНР (фр. *genre*, від лат. *genus (generis)* – рід, вид) – *лінгв.* Різновид мови (мовлення), який визначається умовами ситуації і метою вживання, що зумовлює в свою чергу специфіку використання мовних засобів. Газетно-публіцистичний жанр. *літ.* Тип мистецького й літературного твору.

ЖАРГОН (фр. *jargon*, від галло-романського *gargone* - базікання) – *лінгв.* Соціальний діалект; відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, але не має власної фонетичної й граматичної системи. Жаргон існує не окремо і не самостійно, а завжди на основі певної мови. *літ.* Набір особливих слів і виразів, що включаються в розмовну мову представниками вузької групи людей, які перебувають у приблизно однакових професійних та побутових умовах.

СЛОВНИК НАУКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (фрагмент)

А

АБРЕВІАЦІЯ (від лат. *abbreviatio* - скорочення) – мед. Недорозвиненість або повна втрата органів у нащадків. *біол.* Скорочення індивідуального розвитку органів або їхніх частин. Втрата організмом ознак, характерних для його предків.

АВІТАМІНОЗ – різновид вітамінної недостатності, яка характеризується значною чи повною відсутністю вітаміну, внаслідок чого в організмі розвиваються різні хвороби.

АВТОМАТИЗМ – здатність органів, окремих клітин до довільної ритмічної діяльності без очевидного зв'язку з зовнішніми причинами.

АДАПТАЦІЯ (від лат. *adapto* - пристосовую) – надбання ознак та властивостей, які виникають в умовах середовища, завдяки чому організм має можливість існувати в даному середовищі.

АДРЕНАЛІН – гормон мозкової частини надниркових залоз. А. збуджує адренорецептори.

АЕРОБИ (від гр. *aēr* - повітря) – організми, для існування яких обов'язковий вільний кисень.

АКТИНОМІЦЕТИ – група мікроорганізмів, що займають проміжне місце між бактеріями і грибами. Деякі А. – збудники актиномікозу.

АЛЕРГІЯ – підвищена чутливість організму до повторного впливу алергенів – чужорідних речовин як органічного, так і неорганічного походження.

АЛЬБІНІЗМ (від лат. *albus* - білий) – мед. Спадково зумовлена відсутність пігменту (меланіну) в шкірі, волоссі та райдужній оболонці; спадкується за рецесивним типом. *біол.* Відсутність нормальної для даного виду організмів пігментації (забарвлення).

АЛЬБУМІНИ (від лат. *albumen* - білок) – мед. Прості білки, що містяться в тканинах тварин і рослин; основні резервні білки організму. *біол.* Група найпростіших білків; дуже поширені у природі – входять до складу білків

тваринних і рослинних тканин – яєць, молока, сироватки крові, насіння, плодів тощо.

АЛЬВЕОЛА (від лат. *alveolus* - комірка) – 1. У щелепних кістках – луночки, в яких містяться корені зубів. 2. У легенях – міхурці, якими закінчуються повітроносні шляхи і в яких відбувається газообмін між кров'ю і вдихуваним повітрям. 3. В альвеолярних залозах – міхурці, що виділяють секрет.

АНАЛІЗ (гр. *analysis* – розклад, розчленування) – визначення складу речовини. Аналіз крові.

АНАЛОГІЯ (гр. *analogia* - відповідність) – зовнішня схожість організмів різних систематичних груп, а також органів або їхніх частин, які походять з різних вихідних зачатків і мають різко відмінну будову.

АНАФАЗА – стадія поділу клітини (мітозу чи мейозу), в якій хромосоми розходяться до полюсів клітини.

АНДРОГЕНИ – гормони чоловічих статевих залоз та кори надниркових залоз, які регулюють розвиток чоловічих вторинних статевих ознак.

АНТИБІОТИКИ (від гр. *anti* – проти і *bios* - життя) – мед. Специфічні продукти життєдіяльності мікроорганізмів (бактерій, актиноміцетів, пліснявих грибів), рослин або тваринних тканин, які пригнічують ріст і розмноження інших мікробів, а також клітин. Є синтетичні аналоги природних сполук. *біол.* Хімічні речовини мікробіологічного походження, які пригнічують життєдіяльність хвороботворних мікроорганізмів, убивають їх.

АНТИВІТАМІНИ (від гр. *anti* – проти і лат. *vita* - життя) – мед. Різні речовини, дія яких спрямована на неможливість засвоєння вітамінів в організмі. *біол.* Сполуки, близькі до вітамінів за хімічною будовою, але позбавлені їх біологічних властивостей.

АНТИГЕНИ (від гр. *anti* – проти і *genesis* – походження, народження) – мед. Речовини, які при введенні в організм викликають розвиток специфічних імунологічних реакцій (синтез антитіл або диференціацію клону сенсibilізованих лімфоцитів). *біол.* Складні органічні речовини біологічного

походження, які, потрапляючи до організму людини й вищих тварин, викликають утворення захисних речовин – антитіл.

АНТИТІЛА – *мед.* Глобуліни, які утворюються плазматичними клітинами лімфоїдної тканини після введення в організм АГ. *біол.* Захисні білки глобулінової фракції сироватки крові, які утворюються в організмі людини або теплокровних тварин, коли у кров або лімфу потрапляють сторонні органічні речовини – антигени.

АНТРОПОГЕНЕЗ (від гр. *antropos* – людина і *genesis* - виникнення) – *мед.* процес історико-еволюційного формування фізичного типу людини, первинного розвитку її трудової діяльності, мови, а також суспільства.

АРТЕРІЯ – кровоносна судина, по якій кров рухається від серця до органів та частин тіла.

АСИМІЛЯЦІЯ (від лат. *assimilatio* - уподібнення) – перетворення речовин, які надходять в організм ззовні, в речовини самого організму.

АТАВІЗМ (від лат. *atavus* - предок) – поява в організмі ознаки, яка існувала у віддалених предків.

АТРОФІЯ (від гр. *atrophos* - виснажений) – зменшення маси та обсягу органу або тканини, внаслідок чого відбувається ослаблення або втрата їх функцій.

АУТОСОМА (від гр. *autos* – сам і *soma* - тіло) – нестатеві хромосоми у клітинах різностатевих тварин і рослин.

Б

БАКТЕРІЇ (від гр. *bacteria* – паличка) – *мед.* Одноклітинні мікроорганізми, які утворюють царство прокаріот. *біол.* Мікроскопічні одноклітинні рослинні організми, що не мають хлорофілу й пластид.

БЕЗХРЕБЕТНІ – загальна назва тварин, які не мають хребта.

БІЛРУБІН (від лат. *bilis* – жовч і *ruber* - червоний) – пігмент жовчі жовто-червоного кольору.

БЛІКИ (БЛОК) – *мед.* Органічні сполуки (полімери), до складу яких входять залишки амінокислот. *біол.* Високомолекулярні природні органічні речовини, молекули яких побудовані з амінокислот; постійна і найважливіша складова частина живої матерії.

БІОГЕНЕЗ (від гр. *bios* – життя і *genesis* – походження) – *мед.* Теорія, згідно з якою виникнення живих організмів можливе тільки від батьківських особин, але не з живої матерії; за теорією біогенезу перші живі організми були занесені на Землю ззовні. *біол.* Одна з теорій виникнення життя на Землі; протиставляється абіогенезу – поняттю, що життя виникло з неживої матерії.

БІОПОЛІМЕРИ – високомолекулярні сполуки біологічного походження, в молекулах яких багаторазово повторюється одна й та ж порівняно проста структура – мономер.

БІОТИЧНІ ФАКТОРИ СЕРЕДОВИЩА – *мед.* Сукупність живих організмів, що спричиняють своєю діяльністю вплив на інші організми. *біол.* Фактори органічного світу (рослинність, навколишнє тваринне населення, антропічний вплив тощо), які визначають умови існування організмів у тій або іншій місцевості.

БЛАСТУЛА (від гр. *blastos* – паросток) – *мед.* Багатоклітинний одношаровий зародок, що утворюється внаслідок дроблення зиготи. *біол.* Одна із стадій розвитку зародка багатоклітинних тварин, якою завершується процес дроблення заплідненої яйцеклітини.

БРИЖА – складка очеревини, за допомогою якої органи прикріплюються до стінок черевної порожнини.

БРОДІННЯ – ферментативне розщеплення органічних речовин, переважно вуглеводів, на більш прості сполуки без участі кисню.

В

ВАГІТНІСТЬ – фізіологічний стан організму жіночої статі живородячих тварин і людини в період розвитку плода.

ВАКЦИНА (від лат. *vaccina* – коров'яча) – препарат, виготовлений з живих ослаблених або вбитих мікроорганізмів, їх АГ чи токсинів; використовується для активної імунізації людини та тварин.

ВЕНА (-И) – кровоносні судини, що несуть кров від органів і тканин до серця.

ВЕСТИБУЛЯРНИЙ АПАРАТ (від лат. *vestibulum* – вхід) – мед. Рецепторний апарат, розміщений у півколових каналах і мішечках внутрішнього вуха; сприймає зміни положення голови та тіла у просторі та напрямок руху тіла у хребетних. *біол.* Периферична частина аналізатора положення і руху голови й тулуба в просторі.

ВИД – мед. В систематиці: основна структурна одиниця в системі живих організмів (тварин, рослин, мікроорганізмів). *біол.* Сукупність близькоспоріднених організмів, що характеризуються певними морфофізіологічними та еколого-географічними особливостями.

ВИЛОЧКОВА ЗАЛОЗА – мед. Центральний орган імунної системи хребетних. *біол.* Парний орган людини і хребетних тварин, що бере участь у процесі кровотворення.

ВИРАЗКА – мед. Рана, яка повільно загоюється і зазвичай інфекційована гноєтворними мікроорганізмами. *біол.* Місцева відсутність тканини на поверхні.

ВИВАРІЙ (від лат. *vivarium* від *vivus* - живий) – приміщення для утримання та розведення лабораторних тварин.

ВІРУСИ (від лат. *virus* - отрута) – мед. Найдрібніші збудники інфекційних хвороб, які розмножуються тільки в живих клітинах. *біол.* Організми, що мають неклітинну будову; проникають у клітини рослин, тварин та інших живих істот, розмножуються тільки всередині цих клітин.

Додаток Е

ПЛАН РОБОТИ ГУРТКА “Майбутній науковець”

(на I семестр)

№ п/п	Зміст роботи	Дата виконання	Відповідальний	Примітка
1.	Підготовка і захист наукових робіт, рефератів на тему: “Словотворчі моделі термінів міжпредметної термінології”; “Походження і розвиток українських терміносистем”; “Термін і художнє слово”; (тематика робіт у керівника гуртка)	Вересень – листопад 2004 р.	Члени гуртка	
2.	Мовна вікторина знавців лексики, термінологічної лексики, міжпредметної термінології	IV четвер листопада	Проблемні групи	
3.	Проведення КВК старшокласників	Жовтень 2004 р.	Проблемні групи	
4.	Рольова гра “У світі термінів”	II четвер листопада	Проблемні групи	
5.	Підготовка і проведення тижня української мови в гімназії. Тема: “Цікаві сторінки термінознавства”	грудень	Проблемні групи	

Додаток Ж

ПЛАН РОБОТИ ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ
(на II семестр)

№	Зміст роботи	Дата вик.	Відповід.	Примітка
1.	Підведення підсумків роботи творчої лабораторії за I семестр	IV четвер січня 2005 р.	Керівник лабораторії	
2.	Пленарне засідання. Виступи гімназистів із доповідями: “Лексикографічна робота на Україні”, “Принципи укладання вузькоспеціальних словників”. Знайомство з методичними рекомендаціями укладання термінологічних словників	IV четвер березня 2005 р.	Керівник лабораторії, оргкомітет, гімназисти	
3.	Колективна робота над укладанням предметних міні-словників навчальної термінології на базі чинних програм (українська мова, українська література, біологія, основи латинської мови з медичною термінологією)	III четвер квітня 2005 р.	Гімназисти	
4.	Колективна робота над укладанням міні-словників галузевої терміносистеми: медико-біологічний, лінгвістично-літературознавчий	II четвер травня 2005 р.	Гімназисти	